

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 35 (8619)

1 СЕНТЯБРЬ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

КЫРК КИЙИК

1931-нши йылдан алып шыгады

УКАЗ

Республика Аькимбасына – йогары савга

Россия Федерациясынын Президенти Владимир Владимирович Путин айырым Указы ман Дагестан Республикасынын Аькимбасы Рамазан Абдулатиповты «Аталыктын алдында казанган етимислери ушин» деген орденинин 4-нши дережеси мен савгалаган.

Бу Указга быйылдын 8-нши августында кол басылган, сонын акында билдирув ыхтыярлар информациясынын официаллык интернет-порталында ерлестирилген.

Указда республика Аькимбасы патшалык алдында казанган уйкен уьстинликлери эм коьпйыллык емисли ис аьрекет ушин сондай йогары савгага тийисли болганы акында айтылады.

Рамазан Абдулатиповтын оннан алдын Дослык эм Сый орденлери, солай ок баска патшалык савгалары да бар. Быйыл 4-нши августта республика Аькимбасы оззинин 70 йыллыгын белгилеген.

«Аталыктын алдында казанган етимислери ушин» ордени мен граждандар россия патшалыгын беркитуви, элимиздин социал-экономикалык оьрленувине, илми-тергев аьрекет, маданиятты эм саниятты оьрленуьвге, бийик спорт уьстинликлери, халklar ара дослыкты эм катнасувлыкты, тынышлыкты беркиткени, элимиздин коршаланув болымлыгын беркитуьвге заьлимдей косым эткени ушин савгаланадылар.

ДР Аькимбасынын эм ДР
Оькиметинин пресс-службасы.

Коьмек этуьв ниет пен

Быйыл 21-нши августта Цунтин районынын Мокок авылындагы уйлердин 80 процентине от туьскен.

Цунтин районынын аькимбасы Пахрудин Магомединов билдиргенлей, Мокок авылында от туьскен уйлердин яшавшыларына карыж ййов ниет пен официаллык счет ашылган. Счет авыл администрациясынын аькимбасы Алибахарчи Алиевтин аты ман регистрация этилген. Сонын номери:

Сбербанк: 427686002445319.

Соны ман бирге ДР Миллетлер ара политика бойынша министерствосында Мокок авыл яшавшыларына коьмек этуьв ушин янғы балалар кийимлер, аяк кийимлер, тоьсек яовлар алагаган пункты да ашылган. Телефоны: 8(8722)67-18-29.

ЯНЪЫ ОКУВ ЙЫЛЫ БАСЛАНДЫ

1-нши сентябрь – Билимлер куьни Кутлавлар

***

Аявлы окутувиылар, окувиылар эм ата-аналар! «Ногайский район» МО Депутатлар Йыйыны эм «Ногайский район» МО администрациясы Сизди Билимлер куьни эм Янғы окув йылынын басланув ман кутлайдылар.

1-нши сентябрь – ол аьр окыйтаганга эм окытатаганга аявлы байрам. Окутувиылар ушин – ол исте янғы кезектин басланув, озлеринин оьсин уйкен болган тербияланувиылар ман йолыгы суьиниши эм балаларга аьлемет билимлер дуьнясын кайтадан-кайта ашуьвга наьсилли эби болувы. Оларды шынтты патриотлар, ань-акыл яктан бай, билимли аьдемлер этип оьстирип, биз районымыздын келеектегиси сенимли колларда экенлигинде шекленмеске боламыз.

Балалар ушин – ол маьнели

К.Янбулатов, «Ногайский район» МО аькимбасы

***

Сыйлы окутувиылар, ата-аналар, окувиылар, орта эм йогары билимлендируьв учреждениелеринин студентлери!

Сизге – Билимлер куьни мен бизим таза юрек кутлавларымыз эм Янғы окув йылынын басланув ман эн де ийги йоравларымыз!

1-нши сентябрь – окутувиыга, онын саваплы куллыгына терен разылык сезимлеримиз бен, оьсин келеяткан несилге, олардын Аталыктын, яма-

В.Деревянко,

Дагестан Республикасынын Сырт территориаллык округындагы Дагестан Республикасынын Аькимбасынын толы ыхтыярлы ваькили.

***

Ногай районынын билимлендируьв тармагынын сыйлы куллыкшылары, аявлы окувиылар! Сизди ак юректен Билимлер куьни мен кутлайман.

Ол – аьримиз ушин айырым байрам, ол бизим биографияда янғы бетти ашады. Басында биз коьнйиллик эм тынышсызланув ман Янғы окув йылынын басын белгилейтаган 1-нши сентябрь куьнин белгилеймиз. Сонь окув ошакларына балаларды, уныкларды йолга саламыз, олардын окымага эм, баладын биринши класска яде биринши курска батаганына карамастан, уйкен болып оьспеге суьйинишли аьзир-

истинь, уьстинликлердинь эм ашуьвлардын янғы кезеги. Бу куьн биринши класс окувиылары ушин биринши заньлар соьылар, оларга кызыклы йолыгысларга эм аьлемет ашуьвларга толы янғы яшав кезеги келген. Уйкен класслар окувиылары – выпускниклерге кести сайлавда маьнелиги болган йыл басланар. Ол – окув ошакларынын босагаларында озь окувиыларын йолыгатаган баьри окутувиыларга шатлыкты эм бек тынышсыздандыратаган куьн.

Ак юректен яс несилге – билимлер дуьнясында кызыклы кезуьвлерди, окутувиыларга – коьнйилликти эм ден савлыкты, а ата-аналарга – акыллыкты эм шыдамлыкты йораймыз. Бу окув йылы баьримизге янғы бийикликлерге етисуьвде басамак эсабында болсын! Билимлер куьни мен!

гаттынь, аьелдинь хайыры ушин, озлерин оьрлендируьвге ымтылысына эм билим алуьвга каратылган ийги ниетине бизим сенимлеримиз бен байланыслы савлай халклык байрам.

Баьри де окутувиыларга эм окувиыларга, студентлерге етимисли окув йылды, шалыскырлыкты, яратувиылык давлетти, белсенли граждандык орын тутувды эм шат байрам коьнйилди йорайман.

лигин коьрип, сукланамыз.

Буьгуьнде билим – аьдемнинь туьрли як оьрленуьви ушин негиз, бизим таньлагы куьшкуватлыгымызды канагатлав.

Аявлы окувиылар! Сизге уьстинликлерди, билимли эм кызыклы аьдемлер болып оьсуьвде шалыскырлыкты йорайман.

Сыйлы окутувиылар! Сизинь кести – дайымлык: ол – келеектегиге куллык этетаган аьдемлердинь яваплы эм сыйлы кестиси. Сизинь сениминьиз эм куьш сатувынъыз озь емисин берсин! Сизге берк ден савлыкты, исте эм окутув исинде уьстинликлерди йорайман.

А.Зимин,

«Тарумовский район» МО администрациясынын аькимбасы.

1-нши сентябрь – Россия Федерациясынын студентлери-не, школа окувиыларына, окутувиыларына Янғы окув йылдын басы болады. Аьдетинше, бу куьн школаларда шатлыклы линейкалар, балалардын патриотлык сезимлерин коьтерер ниет пен ашык класс саьятлери озгариладылар. Язгы таркавлардан сонь, буьгуьнги йолыгыс бир йылы эм сагынышлы – окутувиылардын кушаклары туьрли туьсли шешекейлерге толы, аьр кайсы окувшы да озь окутувиысына гуьл байламын савгаламага шалысады.

Кайсы ерде болса да, власть органларынын ваькиллери школаларга барып, окутувиыларды, окувиыларды окув йылдын басланув ман кутлайдылар.

Биринши сентябрь – Билимлер куьнинде озатаган шатлыклы линейкада уйкен маьне биринши кере биринши класска келетаган окувиыларга бериледи. Оларды биринши окутувиы билимлер дуьнясына алып барады. Алдыда – он бир йыллык школа яшавы, а он биринши класс окувиыларына болса соньгы окув йылы.

Янғы окув йылы ман!

Аявлы окутувиылар, окувиылар эм ата-аналар!

Баьриньизди де Билимлер куьни мен кутлайман.

1-нши сентябрь халкымызда буриннан бери билимнинь, яслыктынь, яхшылыктынь байрамы деп саналады. Сол куьн аьр бир аьдемнинь юрегине йыдуьлык, ийгиликке сенимлик, билим кайсы заманда да оьр йолды алувын шайытлайды. Ямагат яньыртылады, туьрленеди яшавымыз, туьрленемиз биз озь-

миз, эм бу баьри зат бизим балаларымыз ушин этилинеди: олар бизден ийги яшасын, бизден ийги болсын, биз этип уьлгирмеек затты этсин уьшин.

Янғы окув йылында баьриньизге де уйкен уьстинликлерди, ден савлыкты, тынышлыкты эм илгери оьрленуьвди йорайман.

Э.КАРАГИШИЕВ,

«Бабаюртовский район» МО аькимбасы.

Депутатка кандидат Джамал Гусейнович КАСУМОВ: «Мага яс-явка маъселеси маънели»

– Сиз неге РФ Государстволык Думасына бармага суьйдиньиз?

– Сайлавлар – ол халктынъ белсенлигин уяндырувшы, элди армаган демократизациялавышы, власть ресурсын янъыртувшы эм оны тазалавышы, куватлы, уйкен кампания. Оьзининъ РФ Федераллык Йыйынына каратылган Хатында РФ Президенти Владимир Путин булай деген: «Аьли энъ маънелиси – гражданларга оьзлерин ашпага анъсатлык беруув. Экономикада, социаллык тармагында, гражданлык баславларын да оьрленуув ушин эркинлик – ол бизге тыстан тыйдажлык салатаганларга да, солай ок бизим ишки маъселелеримизге де ийги явап. Гражданлар оьз яшавын белсенли кепте туьзуувде катнаскан сайын, сол шаклы да олар экономика эм политика ягыннан эркин, сол шаклы да Россиядынъ потенциалы йогары». Мен ушин сайлавлар – ол халктынъ яшавын ийгилендируув, элимиздинъ оьрленуувине оьз косымын этуув ушин сулыбы бар болган аьр ким де кулланмага тийисли амал. Мен бизим ямагатта тек борышлар салып коймай, соларды шешетаган куышлерди ислетпеге суьмен. Бизим элимизде, республикамызда уйкен гражданлар потенциалы бар, эм ол аьдем баславында, оьзине яваплык алмага суьйимлиги бар болган ерде яшавга шыга-

рылады. Мен яслардынъ куышкуваты республика хайырына куллык этсин, яслар дайым да керекли болсын демеге суьмен, а ислер бизде бек коьп.

– Сиз республикада кайсы маъселелер энъ де маънели, шешилмеге керекли деп санайсыз? Бар ма сизде оьзиньиздинъ программаньыз?

– Айхай да, бар! Меним программам ашык социаллык маънелиги болган программа: бюджет тармагында ислейтаган куллыкшылардынъ (врачлардынъ, оькутувшылардынъ, маданият куллыкшыларынъ эм с.б.) кыйын аklarын арттырув, балалар бавларын, школаларды, социаллык турак уйлерди курув; ЖКХ тарифлерин тоьменлетуув; янъы ис орынларды туьзуув, киши бизнести колтыклав; агропромышленность секторын оьрлентуув; аталык производительлерди кеплентуув исине белсенли коьмек этуув; социаллык тоьлевлердинъ, пособиелердинъ, компенсациялардынъ индексациясын кайтадан тургызув; яс аьеллерди, солай ок сакатларды колтыклавшы хайырлы программа-ларды кабыл этип алув; сапатлы эм баьри де алып болатоган медициналык ярамы; коррупция ман куьрес юритуув; табигатты эм тоьгерек якты саклав; табигат ресурсларын сатувдан алынатаган миллет байлы- кларды эм келимлерди дурыс кепте уьлестируув; туризм,

Касумов Джамал Гусейнович – 10-ншы номерли ДР Сырт бир мандатлы сайлав округы бойынша РФ Федераллык Йыйынынынъ Государстволык Думасына депутатка кандидат. Ол 1984-нши йылда Махачкалада туьган. 2015-нши йылдан алып аьлиги заманга дейим – «Трансэнерго» директорынынъ орынбасары. Ол политика политикага уьйренетаганлардынъ туьвъл, а таза намыслы, дуныяды туьрлендирип болатоган аьдемлердинъ иси деп санайды.

Джамал Касумов – «Россия темир йоллары» деп аталган ОАО филиалы болатоган «Трансэнерго» директорынынъ орынбасары. Россиядынъ ат казанган спорт устасы, буьгуьнлерде Джамал Касумов аьлиги заманнынъ сулыплы етекшилерининъ бириси. Етекшилевлдинъ аьлиги заманга келисли технологияларын кулланьп, маъселелерди тавьп эм соларды хайырлы кепте шешип болады. Ога соны бажармага оьз хасиетининъ басшылык белгилери эм командады туьзип болатоган усталыгы коьмек этеди.

спортты оьрлентуувге косым этуув эм с.б.

Мага яс-явка маъселеси бек маънели. Республикада яшавшылардынъ яртысы яс-явка болган сонъ, баскалай болып та болмайды. Республикада – куллыксызлык, йогары оьлшемли коррупция, кланлар коьплилиги, енъыл болмаган халклар ара аьлрлерде сакланып туратаган радикализм кавьфлыгы. Тербиялав, билимлендируув, иске ерлестируув, турак уй, спорт – маънели соравлар сырасына кирмейтаган тармакты айтпага енъыл болса ярайды. Терен ойланган, ийги карарлар алув бек маънели. Ама, мага коьре, энъ уйкен маъселе баска затта: сол карарлар толтырылмайды, коьп аьруув, терен ойланган карарлар. Соларды толтырмав яде сапатсыз толтырув – оьрленуув йолымызда бизди иркетаган энъ де каты тормоз.

– Сиз кумык халкынынъ ваькили боласыз. Ол сизди сайлавы ман оьзининъ маънели соравлары шешилуьвин куьтеди. Солардынъ кайсыларын сиз приоритетли деп санайсыз? Сизинъ аьелинъизде миллетлер ара уьйленуьвлерге кайтип карайдылар?

– Баьри дагестаншылардай болып, мен интернационализм – бизим халклардынъ дайымлык эм оларды байланыстырувшы белгиси болуьына оьктемсиймен. Ол затты бизге ата-бабаларымыз оьсиет этип калдырган, соны биз сакламага керекпиз эм соны ман биз куышли. Баьри дагестаншылардай болып, мен оьз этносыма коьмек этпеге

эм онынъ оьрленгенин суьмен, халкымнынъ етимислери мен армаган да оьктемсиекпен, халк алдыма салатаган соравларды шешуув ушин баьри куышимди салажакпан. Бир этностынъ соравларын шешуув баска этнослардынъ кызыксынууларын кемситпес деп сенемен, неге десе биз баьримиз де республикамыздынъ, патшалыгымыздынъ эмишлиги беркигенин эм оьрленгенин суьемиз.

– Власть администрациялык ресурсларын артык оьлшеминде кулланмай, сайлавлардынъ тазалыгын канагатламага болар ма экен?

– Бек сенемен. Биз ушин биринши лицодынъ позициясы бек маънели, неге десе онда сайлавлардынъ сапатын канагатлагандай баьри эрки эм амаллары да бар. Янъыларда болып озган хабарласууларынъ бирисинде Р.Абдулатипов оьз-оьзлерин кандидат этип атайтаган кандидатлар акында соравга: «Эгер яркын, талаплы аьдемлер бар болса, мен олардынъ не деп ойлаганларына да карамастан, иске киргистемен, оппозицияда калдырмайман», – деп яваплаган. Акылы бар болган аьдемлер буьгуьнлерде республикада юритилетаган политикага карсы оппозиционлык курсын юритпес. Бизим баьримизге де тынышлы, бирлескен, оьрленетаган Дагестан керек.

Ниетимиз – сизинъ куьндегилик маъселелериньизди шешуув

Сыйлы сайлавшылар!

Биз, профсоюзлар ман туьзилген «Союз Труда» партиясы, куллыкшыдынъ келими оьсетаган, стипендиялар, пенсиялар эм льготалар ярлылыктан коршалайтаган ямагат ушин шыгып соьйлеп, тавыслав ман аян айтпага суьемиз: «Куллыкшы – ол байырлыгы барлар эм чиновниклер ушин «савылатаган сыйыр» туьвъл! Сонынъ ушин бизим бас деп етиспеге суьетаган затымыз кыйын ак пан байланыслы».

1.Кыйын актынъ энъ кишкей кадери (МРОТ) орташа бир де бес кереге артар.

2.Федераллык дережеде йогары эм тоьмен кыйын ак алатоганлар ара келиспевлик закон бойынша тайдырылаак.

3.Кыйын ак бойынша борышлар бас деп юридический лицодынъ акшаларыннан тайдырылаак, а кыйын ак бойынша борышлар ушин яваплык баьри байыр муьлкке салынаак.

4.Куллык пан канагатлавышы «О коммерческой тайне» законга негизленип, кыйын ак кадери ясырып болмас.

5.Акционерлерге дивидентлер – тек куллыкшылардынъ кыйын акларын арттырганнан сонъ.

6.Элимиздинъ эм республикамыздынъ про-

фсоюзларынынъ позицияларына, талаплавларына эм аьрекетине толысынша негизленип, «Союз Труда» партиясы, пенсия кадери йыл сайынлык индексациясын инфляциядан тоьмен туьвъл аьлде канагатлап калмай, элимизде пенсияга шыгув ясын оьстиртпеске етисер. Куллык этаган пенсионерлер мен байланыста дискриминация деген орын таппас. Стипендия, куллыксызлык бойынша пособие яшавтурмыс амаллардан тоьмен болмас.

7.Налог тоьлевде илгерили йосык киритилеак. Энъ кишкей кыйын ак алатоганлар физический лицолардынъ келимлерине налог тоьлевден босатылааклар.

8.Билим эм медицина тармакларында патшалык борышлар ман канагатлап деген кайтадан туьзилеак.

9. Предприятиелерге керекли эм тийисли кредитлер беруув программа-сы кепленеак.

10. Куллыкшылардынъ ялгыз бир ваькили тек профсоюзлар экенлиги закон бойынша беркитилеак.

Бизим позиция, талаплавлар эм ниетимиз ашык эм анълавлы, неге десе олар куллык этаган аьдемнинъ энъ куьндегилик маъселелери мен байланыслы. Сонынъ ушин олар толтырылмага керек.

«Союз Труда» партиясы ушин тавысларынъызды бериньиз. Сайлав бюллетеньде биз – 7-нши номер астында.

Ногай райветуправление куллыкшыларына кеспи байрамы ман

Кутлав

Сыйлы коллегалар!

Сизинъ кеспи – энъ де авыр кеспилердинъ бириси, неге десе ол, кеспилик усталыктан баска, куышкуватлыкты, иске толысынша берилип аьрекет этуьвди, сезгирликти эм, тек айванлар туьвъл, аьдемлердинъ савлыгы ушин терен яваплык тутув керекликти анълавды талаплайды.

Сизге сондай керекли эм маънели кеспиди сайлага-

нынъыз ушин – савбол!

Ветеринария ман оьз бактысын байланыстырганлар баьри специалистлерге эм куллыкшыларга берк ден савлыкты, байыр наьсипти, онъайлыкты, йогары коьнйилликти эм янъы кеспилик бийикликлерди эм ашылуларды йораймыз.

М.Баймурзаев,
Ногай райветуправление етекииси.

Кандидат Умахан Умаханов: «Бирлесейик, элимизге алааллыгымызды коьрсетейик!»

Обткен юма Ногай районнын орталык маданият уйинде «Единая Россия» Савлайроссиялык партиясынын Дагестан регионалык боьлигиннен РФ Федераллык Йыйынынын Государстволык Думасына депутатка кандидат, Ортакроссиялык Халк фронтынын Дагестан боьлигининь сопредседатели Умахан Магомедгаджиевич Умаханов пан район сайлавшыларынын йолыгысы болып озды.

Йолыгыста «Ногайский район» МО аккимбасы Казмагомед Янбулатов, онын орынбасары Адильхан Янмурзаев, «Ногайский район» МО администрациясынын аккимбасы Рашид Шангереев, онын орынбасары Амирхан Межитов, «Шоьл тавысы» республикалык газетасынын бас редакторы Эльмира Кожеева, авыл аккимбаслары, район учреждениелер эм организациялар етекшилери, район сайлавшылары катнастылар.

Йолыгысты кандидаттын акында кыска соьзи мен район етекшиси К.Янбулатов ашты. Йыйылганларды У.Умахановтын яшав эм ис йолы ман Динислам Биймурзаев таныстырды.

Муннан сонь район сайлавшылары алдында кандидат оьзи шыгып соьиледи. Ол оьзининь сайлавлар алдындагы программасынын негизи – ол Дагестан Республикасынын сайлавшылары ман бирге болув, олардын маьселелерин шешув эм кайсы ерге бармага керек болса, сонда бараягын билдирди.

– «Единая Россия» партиясы элимиздинь Президент Владимир Путин мен бирге 1999-ншы йылдан алып патшалыгымызды бузылудан, оны криминаллык туьркимлери талака этувден аман акалды, кайтадан аягына тургызды эм оьрлендирди, – деди У.Умаханов. – Сол ок 1999-ншы йылдын август-сентябрь куьнлеринде бизим Дагестанга шапкынлык эткен халклар ара бандит куьплерине карсы мен де баьриси мен бирге турдым. Биз ол куьнлерде тек Дагестанды тувыл, сав Россияды коршаладык. Бизи мен бирге сол эстеликли куьнлерде элимиздинь етекшиси В.Путин эм «Единая Россия» партиясы болды эм биз соьитип бирлесип каракларды енъдик. Аьли келеяткан 18-нши сентябрьде болак сайлавларда бизге тагы да бирлеспеге эм Дагестанга, Россия элимизге, «Единая Россия» партиясына алааллыгымызды коьрсетпеге керекпиз.

Умахан Магомедгаджиевич элимиз «Единая Россия» партиясынын, В.Путиннинь етекшилиги мен етискен уьстинликлерин, партия ызгы йылларда патшалыгымызда энъ уьйкен коьп санлы партияга айланып, власть партиясы болганын айырым белгиледи. Дурыс, деди оьзининь соьзинде кандидат, аьли де баьри сораьлар шешилмеген. Бизде, сонын санында республикада да, билимлендирув, спорт, савлык саклав тармакларында йыйналган сораьларды шешекпиз.

Кандидат Ногай районы аграрлык районы экенин белгилеп, бу маьнели тармакты районда, республикада оьрлентувдинь бас сораьларынын бириси ол республика кырларында куллык этип турган авыл хозяйство техникасынын 80 проценти тозганын, иске яравсыз экенин билдирди. Оны яньыртув керек. У.Умаханов бу сораьды эм бизим фермерлер, арендаторлар оькиметтен тийисли коьмек алув акында маьселеди коьтергенин эм энди де коьтерегине сендирди. Ол соны ман бирге буьгуьнлерде Ногай районьнда билимлендирув, маданият, спорт тармакларындагы уьстинликлерди де белгиледи. «Сондай аьрекетли талаплы етекшиньиз Казмагомед Зейнадинович районьны уьшин коьп ислер этуьви акында мен билемен», – деди У.Умаханов.

Власть партиясы атыннан элимиздинь парламенти не депутатка кандидат буьгуьнлерде Дагестан Аккимбасы Рамазан Абдулатипов ерли-еринде коьп маьселелерди коьретаганы, эситетаганы эм билетаганы акында айтты. Соны ман республикадын, Ногай районнын армаган оьрленуьви сайлавшылардын сайлавларга туьз аньламы ман караьы ман байланыслы.

– Тийисли кандидатлар уьшин тавысларыньызды бериньиз! – деди У.Умаханов. – Сиз сайлаган аьдемлериньиз уьшин сизге соньында намыс болмасын. В.Путин оьзининь

2012-нши йылдагы май указларында бизим яшавьмыздын баьри де обткис сораьларынын шешув йолларын белгилеген. Биз оьзимиз де ога энъ маьнели маьселелер акында айтамыз эм ол солар ман каьр шегеди. Сонын уьшин менде сизге уьйкен тилек: келинъиз, бирлигимизди, тыпаклыгымызды тагы да бир коьрсетип, 18-нши сентябрьдеги сайлавларда «Единая Россия» партиясын, Президентимиз Владимир Путинди, республика Аккимбасымызды колтыклайык!

Йолыгыста «Ногайский район» МО администрациясынын аккимбасынын орынбасары Амирхан Межитов шыгып соьиледи. Оьзининь соьзинде ол У.Умахановтын Ортакроссиялык Халк фронтында юритип турган аьрекетин белгиледи. А.Межитов район сайлавшылары оьз тавысларын элимиздинь, Дагестаннын алапатриоты, онын келеектегиси уьшин куьшин аямайтаган У.Умаханов уьшин берерлер деген сенимин билдирди.

Ис ветераны Шора Аджибаев согыс балаларынн несили акында соьз коьтерди. Олардын дав эм оннан соньгы авыр ашлык йылларда коьрген кыйынлыгын, эли уьшин эткен кыйынын белгиледи. «Эндигиси биз шашларымыз агарып эсейгенде, ялгыз калдык. Бизге буьгуьнлерде бир эс те берилмейди. Бизим бу тилегимизди йогары власть органларына еткергенинъизди тилеймиз!» – деди Ш.Аджибаев.

«Яслык» МЦ МБУ директоры Сафар-Али Сарсеев кайтип Умахан Магомедгаджиевич Государстволык Думасынын депутаты бола туьрип, Кизляр коньяк заводуьн байыр аьдемнинь колына сатувдан коршалаганын айтып белгиледи. Ол район орталыгында заманга келисли яньы футбол майданын курув акында коьтерилген маьселеди колтыклады. Кандидатка келеяткан сайлавларда уьстинликлерди йорады. Бу ерде оьз кезуьви мен У.Умаханов

Терекли-Мектебтеги футбол майданын карап шыкканы эм сондай футбол эм волейбол майданларын курувга ярдам этеегин билдирди.

Оьзининь шыгып соьилевинде «Шоьл тавысы» республикалык газетасынын бас редакторы Эльмира Кожеева ол аьли де У.Умахановты 1999-ншы йылда Дагестан еринде болган согыстан алып таныйтаганы эм онын йигитлиги акында билетаганын айтты. Онын соьзи мен, Умахан Магомедгаджиевич дайым да аьрекетшил, талаплы, ол аьр заман да граждандардын сораьларын шешпегешалысып юретаган аьдем. Э.Кожеева ДР Оькиметинде неше йыллардан бери белгили аьырайлы академик Алибек Аджиевтинь «Барханы» деген бек ийги проектинь басып ятуьвин билдирди. Ол У.Умаханов эгер депутат болып сайлана калса, сол проектти яшавга шыгарув каьрин шексе экен деген йоравын айтты.

– Сиз алдынгы йол келуьвиньизде бизим газетамьыздын типографиясы уьшин компьютер алмага ярдам этеегинъизди билдирген эдинъиз, – деди Э.Кожеева. – Быйыл газетамьызга 85 йыл толады эм сизинь береке болган компьютеринъиз биз уьшин бек ийги савга болар эди! (Сол куьн ок У.Умаханов редакция уьшин компьютер алуьга тийисли карьж шыгарганы белгили болды).

Йолыгыста район маданият боьлигининь етекшиси Яхья Кудайбердиев, А.Джанибеков атындагы орта школанын окытуьшысы Арслан Бакиев,

Шумлелик авыл орта школанын директоры Омаргаджи Шахбанов, Нариман авыл орта школанын директоры Джамал Эсиргепов шыгып соьиледилер эм «Единая Россия» партиясынын кандидатына уьстинликлер йорадылар. Олар солай ок халкьмыздын оьнер коллективлерин оькимет оьз эсабыннан тайдырмасын, Джанибеков атындагы школадынь спортзалына капиталлык ремонт куллыгы керегин, Батыр-Мурза, Кумлы, Шумлелик, Орта-Тоьбе авылларында орта школалары уьшин яньы школа меканлары керегетаганын белгиледилер.

Тамамлав соьзин район аккимбасы К.Янбулатов айтты.

– Алдынгы совет йылларында ногайлар элимиздинь Оьр Советине де сайланатаган эди, – деди район етекшиси. – Буьгуьнлерде бизде ондай амал йок. Болса да бизде эндигиси «Ногай Эл» ФНКА бар. Онын аркасы ман биз закон бойынша патшалыгымыздын етекшилерине дейим тилек салмага боламыз. Тек биз яньыларда ислеп басладык. Аьли меним ягьмды тутатаган аьдемлер саны коьп. Политикадан биз бир якка да кашып кутылмаькпыз. Сол себептен Умахан Магомедгаджиевич бизим район бойынша 85 процент сайлавшылардын тавысларын алар деп сенимли кепте айтаман. Биз оны колтыкламага керекпиз эм колтыкларьмыз!

М.ЮНУСОВ.

Суьврете: У.Умаханов район сайлавшылары ман йолыгыста.

Район оьрленсе, халкымыз оьрленер

(Басы 32-34-нши номерлерде)

А.Джанибеков атындагы орта школасындагы 9-ншы классларда терроризмнинь алдын шалув бойынша ата-аналар йыйыны болып оьткен. Бораншы авыл орта школасында «Кавказ балалары террорга карсы» деп аталган ашык амал-лама, «Терроризм – коршалан-маганларга карсы согыс» деген класс саьати, Кара-Сув авыл орташколасында «Терроризмэм экстремизмге карсылык этуьвдинь негизлери» деген тема-га дискуссия, Калинин авыл орта школасында «Биз билме-ге, эсте сакламага эм карсылык этпеге борышлымыз» деп аталган класс саьати, Червленные Буруны авыл орта школасында «Терроризм, экстремизм, наркомания – аьдемшиликтинь сав дуниялык маьселелери» деген дерислер-лекциялар, Нариман авыл орта школасында «Дав болган заманда» деген суьвретлер конкурсы, Орта-Тобье авыл орта школасында авыл имамы А.-М.Шавгараев пен дерис-йолыгыс, Уьйсалган авыл школасында «Терроризмге – йол йок!» деген класс саьати, Ленин авыл орта школасында «Келе-ектегимиз – террорсыз!» деген класс саьати, Кадрия атындагы Терекли-Мектеб авыл орта школасында Ногай район имамлар советининь председатели М.Атангулов, медресе директоры А.Арсланов пан йолыгыс, Куьнбатар авыл орта школасында «Буьгуьн дунияда» деп аталган тема бойынша политклубынынь йыйыны, ата-аналар уьшин «Ата-аналарга экстремизмнинь алдын шалув акында» деген лекция, Эдиге авыл орта школасында йога-

ры класслардынь окувшылары ман оперуполномоченный М.Адиев пен йолыгыс уйгынлы аьлде болып оьткенлер. Батыр-Мурза авыл орта школасындагы 6-7-нши класслар окувшылары уьшин «Праволар билимлерининь куьни» деп аталган класс саьати, 6-ншы класслар окувшылары уьшин «Биз туьрли, ама ят тувылмыз» деген темага хабарласув озгарылган. «Экстремизм эм терроризмге карсылык этуьв акында» деп аталган 9-11-нши класслардынь ата-аналар уьшин ата-аналар йыйыны, «Терроризм – ямагатка коркынышлык» деген темага сочинение язув оьткерилген. Экстремизм эм терроризмге карсылык этуьв темасы бойынша сондай шаралар Бораншы, Уьйсалган, Кара-Сув, А.Джанибеков атындагы Терекли-Мектеб, Калинин авыл орта школаларында да кызыклы аьлде болып оздылар.

23-нши мартта «Терроризм эм экстремизм идеологиясына карсылык этуьвде меним гражданлык орыным» деп аталган темага ийги язылган сочинелерди айырып алув бойынша муниципаллык конкурс комиссиясынынь йыйыны болган эди. Комиссия ваькиллери алдына 29 куллык салынды. Сол конкурстынь сырагылары бойынша 1-нши орынга Анжела Янмурзаева (баалы савга – планшет), 2-нши орынга Альвира Култаева (баалы савга – телефон), 3-нши орынга Рузана Елманбетова (баалы савга – телефон) тийисли болдылар. Оннан баскалай, МО аькимбасынынь грамоталары ман баргылы орынларды алмаган 3 куллык белгиленген.

2016-ншы йылдынь 15-нши мартында «Ногайский район»

МО Антитеррорист комиссиясы «село Терекли-Мектеб» СП МО администрациясына барып кезекли йыйынын оьткерген. Оннан оьзгелей, быйыл 22-нши мартта «Ногайский район» МО ведомстволар ара комиссиясынынь КВ, ПО эм ММПЛ тергев бойынша кезекли йыйыны болып озган. Сондай объектлердинь эсабы беркитилген, объектлерди тергев бойынша ис туьркими, комиссионлык тергевлерди оьткеруьвдинь графиги туьзилген. Ис туьркими график бойынша куллыгын бардырады, керекли информация ай сайын «Ногайский район» МО Антитеррорист комиссиясына йибериледи. Быйыл 11-нши апрельде «Ногайский район» МО АТК-нынь йыйынында 5 сораулар ойласылган. 14-нши апрельде район АТК агзалары Куьнбатар авыл администрациясына барып кезекли йыйынын оьткергенлер.

«Ногайский район» МО бюджетинде 2016-ншы йылга районнынь 11 школаларында 1 миллион 400 мынь маьнеттинь ортак баасына от туьскенин билдируьвши сигнализациялар салмага каралган. Солардан аьли 4 школага сондай сигнализация салынган. Оннан баскалай, «Ногайский район» МО бюджетинде быйылга районнынь 15 школаларында кавыфлыкты билдируьв кнопкаларын салувга 250 мынь маьнеттинь акшасын шыгарув каралады. Районнынь 15 школалары «Система охраны» ООО-ман кавыфлыкты билдируьв кнопкаларын, 8 школа болса – от туьсуьвди билдируьв сигнализациясынынь кнопкаларын салдырувга келисуьвлер туьзгенлер. Аьлиги заманда коьрсетилген шараларды толтырув-

га ПСД-ты аьзирлев бойынша куллыклар юритилип турады.

Кара-Сув авыл орта школасында йол уьстинде ьхтыяр бузувлардынь алдын шалув бойынша «Йол юрисининь дуниясына кыдырув» деген биргелес класс саьати болып озган. Язгы таркавларда балалардынь яшавы эм савлыгы уьшин яваплык тутув правилалары акында инструктажлар, соьйлесуьвлер юритилген. Ленин авыл орта школасында быйыл 12-нши апрельде «Закон эм йорык» деп аталган класстан тыскы шара оьткерилген. Кадрия атындагы орта школасында быйыл 15-нши апрельде ПДН бас инспекторы К.Акмурзаевадынь катнасувы ман класс саьати озгарылган. Куьнбатар авыл орта школасында болса, «Орамда кавыфлык» деген тема бойынша окувшылар анкета сорауларына яваплаганлар. 13-нши майда 8-нши классларда «Оьспир» деп аталган оперативлипрофилактикалык операциясы эсабында ПДН бас инспекторы К.Акмурзаева ман йолыгыс оьткерилген. 16-ншы майда 8-нши «а» класста «Оьспир эм закон» деген ашык дерис, 14-нши майда 5-нши «а» класста ПДН инспекторы А.Рахмедов пан законларды тутув акында соьйлесуьв болып озган.

15-нши апрельде Нариман авыл орта школасы механында «Кавыфсыз тегершик» деген балалар арасында йол-коьлик кателердинь алдын шалув бойынша республикалык конкурсынынь район кезеги оьткерилди. Бу конкурста район школаларынынь яс йол инспекторларынынь командалары ортакшылык этилер. Бу маьнели шарадынь сырагысында Кадрия

атындагы Терекли-Мектеб авыл школасынынь команда-сы еньюьвши болды. Экинши орынга – А.Джанибеков атындагы, 3-нши орынга – Карагас авыл орта школаларынынь яс йол инспекторлары тийисли болдылар. Кадрия атындагы орта школасынынь командасына соньында «Кавыфсыз тегершик» деген республикалык конкурсынынь Кизлярда оьткерилген зоналык кезегинде ортакшылык эткен эм 13 командалар арасында 4-нши орынды бийлеген. «Ногайский район» МО-да ортак бир диспетчерлер службасы туьзилген. «Ногайский район» МО 2016-ншы йылдынь бюджетине туьрленислер киргистилген эм бу службадынь аьрекети уьшин 500 мынь маьнет акша карыжы белгиленген.

Техногенли эм табият баьле-казалары

Быйыл февраль айында «От туьсуьв ягыннан энь де кавыфсыз уьй», «От туьсуьв ягыннан энь де кавыфсыз билимлендируьв объекти» деп аталган конкурслар болып оздылар. Соларда ГО, аьдеттен тыскары аьлдердинь алдын шалув эм тайдырув, эвакуация бойынша планлары, территориялардынь кавыфсызлык паспортлары тергелген эм туьзетилген. «Окув ошагына от туьскендей бола калса РС, ЧС Ногай район звеноларынынь куьш эм алатлар, етекшилев органларынынь аьрекет этуьвининь йорыгы» деген тема бойынша район билимлендируьв учреждениелерининь уьйренуьвлери оьткерилген.

Р.ШАНГЕРЕЕВ,

«Ногайский район» МО администрациясынынь аькимбасы.

(Ызы болаяк).

КОЛЛЕГИЯ

Куллык белсенлетуьвди талаплайды

Янъыларда «Ногайский район» МО администрациясында район активининь коллегиясы болып оьтти.

Коллегиядынь куьн йосыгындагы баслапкы сорау бойынша Россия МВД-нынь Ногай районны бойынша боьлигининь уголовлык излестируьв боьлигининь начальнигининь куллыгын юритуьвши Багавдин Янмурзаев шыгып соьйледи. Онынь айтувы ман, экстремизмге эм терроризмге карсылык этуьв аьрекети бойынша районнынь иш ислер боьлиги район администрациясынынь Антитеррорист комиссия-

сы ман тар байланыста куллык этеди. Тап сондай ниет пен ерли-еринде авыл АТК-лары да туьзилген, солардынь сырасына ерли участковыйлар, авыл имамлары, авыл администрацияларынынь ваькиллери киредилер. Бу комиссиялардынь бас борышы – экстремизм эм терроризм идеологиясынынь алдын шалув, сондай идеологияды таралтувшыларды табув эм солар ман куллык юритуьв. «Шоьл тавысы» республикалык газетасынынь бетлеринде аьр заманда да экстремизм эм терроризмге карсылык этуьв бойынша иркуьвсиз макалалар баспаланып турады. Б.Янмурзаевтинь соь-

зи мен, бу ягыннан куллык осал юритилмейтаган болса да, ерли-еринде сондай истийгилендирмегетарыкболады. Куллык белсенлетуьвди талаплайды. Сога ерли авыл администрацияларынынь аькимбасларын да киргистпеге тийисли. Экстремизм идеологиясына иерийтаган аьдемлерди иске ерлестирмеге, олардынь балаларын язгы тыншаов лагерьлеринеге йибермеге борышлымыз.

Б.Янмурзаев Червленные Буруны авылында туьзилген аьлдерден тура район Антитеррорист комиссиясы бу авылга барып кезекли йыйынын оьткермеге деген кеньесин берди.

«Ногайский район»

МО Ямагат советининь председатели Эльмурза Саитов экстремизмге эм терроризмге карсылык этуьв иске дин ямагатын белсенли киргистпеге керегин айтып белгиледи. Сондай маьнели куллыкты районнынь билимлендируьв, маданият учреждениелеринде де юритуьв керек. Э.Саитов янъы окув йылынынь басланувы ман яс несиллерде антитеррорист, патриотизм сезимлерин тербиялав, экстремизмнинь алдын шалув ниет пен биргелесип тематикалык кешликлерди оьткеруьв оьз хайырын берер деп сендирди.

«Ногайский район» МО

Яслар орталыгынынь етекшиси Сафар-Али Сарсеев орталык быйылдынь ярым йылы ишинде яслар уьшин 42 туьрли шаралар оьткергени акында хабарлады. Сондай шаралардынь бас ниети – яс-явакды патриотизм негизинде тербиялав. Онынь айтувы ман, ясларды тербиялав куллыгыннан авыллардагы ясуьйкенлер шетте каадылар, а олардынь уьйкен ис эм яшав сулыбы бар эм авыл ямагатларына бу ягыннан коьп пайда бермеге болаяклар. С.Сарсеев Червленные Буруны авылындагы аьлдерден тура мундагы яслар эки кесекке боьлингенин билдирди. Ол ийги ис

тувыл. Олар эндигиси бир-бири мен катнаспайдылар.

Коллегияда Билимлендируьв управлениесининь физкультура бойынша методисти Байрамали Бекмурзаев, районнынь Антитеррорист комиссиясынынь председатели Амирхан Межитов, район Имамлар советининь председатели Мухаммад Атангулов шыгып соьйледи. Коллегиядынь куьн йосыгынынь экинши сорауы бойынша КЦСОН начальнигининь орынбасары Марзиет Картакаева быйылдынь ярым йылы ишинде социаллык куллыкшыларынынь эткен ис аьрекети акында хабарлады.

БИЗИМ ХАБАРШЫ.

«ШОҖЛ ТАВЫСЫ» ГАЗЕТАСЫНЫҢ
85 ЙЫЛЛЫГЫНА

Бирге ислеген йолдасым

Аыр бир аьдем ислеген еринде ис йолдаслары ман тар байланыс тутады, коьбисинше, коллектив бизим экинши аьелимиз болады, олар ман ийгилик пен де, муньлы куьнлер мен де боьлисемиз, неге десе яшавымыздын коьбисин биз куллыкта оьткеремиз.

Мен «Шоьл тавысы» республикалык газетасында 15 йылдан бери ислеймен. Мага коьре, сол йыллардын ишинде мени мен бирге ислеген аыр бир йолдасым мага ювык, биревлери аьлиги заманда бизи мен ислемесе де, олар ман байланысты узьбеске шалысаман.

Мен ислемеге келгенде редакцияга, Увълхан Аблезова (суьвретте) типографияда ислейтаган эди. Туврашыл, оьз соьзине де, исине де мукаят кыскааклы ман мен аьллесип кеттим, ол яслай редакцияга келген болганга ма экен, типографиядын эсли куллыкшысы Алиш Аджибаев (яткан ери ярлык болсын) келген сайын, Увълханга «Сен аьли де пенсияга шыккан йоксын ма?» деп сорайтаган эди. Мени сол зат сейирге калдыратаган эди, неге десе яс аьдем кайтип тийисли тыншаювга шыкпага болады деп ойлайтаган эдим. Увълхан болса «мен кайзамандагы типография куллыкшысы ша» деп куьлетаган эди. Ушыны ман да, Увълхан мунда ислемеге келгенде, аьли де линотип машинлер мен газетады шыгаратаган болганлар.

1985-нши йыл кол ман йыйнайтаган наборщица болып туьседи яс кызалак редакцияга, сол заман редактор болып Сейдахмет Копуштаевич Рахматов (яткан ери ярлык болсын) ислеген болган. Кыйынлы заманларда иследи Увълхан Корпушевна типографияда, кол ман салып арыпларды, клишелерди, юмада ушкере газетады баспалайтаган болганлар. 1994-нши йылдан алып Увълхан кол ман йыйнайтаган верстальщица куллыгына шыгады.

– Газетады этуьв уйкен

куллык, наборщица кол ман бланклар, заголовкалар йыйнайды, верстальщик газетады кеплейди, мен наборщица болып ислеген заманда версткады Коьшбике-абай Елакаева юритетаган эди. Алиш Аджибаев печатник болып ислейтаган эди. Мен Нариман авылдан келетаган эдим, кеш каламыз, кайтпага корксам, Азинет Башиева мени конмага аькететаган эди, редакцияда ислеген заманда эрге шыктым, – деп хабарлайды Увълхан. Соньгы йыллар газетадын версткасы компьютер мен этилинип басланган. Сулыбы бар куллыкшы компьютер бойынша йыйнап уьйренеди эм исин бардырады. Мен де иследим Увълхан ман 7 йыл, аьлиги заманда ол ислемесе де бизи мен, биз онын яхшылыкларына да, кыйынлыкларына да барамыз. Берекети мол, коьнъили куванышлы болган кыскааклы биз барсак, бизди хош алады. Эри Ахмат пан эки бала асырадылар, оьстирдилер, буьгунлерде кызы Зарема, увьлы Ислам оьзлери аьел курып яшайдылар. Йиенлерине куьезленип, аьвлетлерине оларды оьстирмеге коьмек этип яшайдылар Ахмат эм Увълхан Аблезовлар.

Тезден баьримиз де газетамыздын 85 йыллыгын байрамшылаймыз. Сол йыллардын ишинде коьплеген аьдемлеримиз газетады шыгарувга оьз колын тийдирген, солардын аьр бирисинин аты газетамыздын тарихине кирген. Мен ак юректен Увълхан Аблезовады газетадын келеяткан мерекели куьни мен кутлайман, аьелине наьсип, ден савлык эм коьплеген ийгиликлер йорайман.

Г.БЕКМУРАТОВА.

ИЗЛЕВЛЕР ЭМ ТАБУВЛАР

Бурынгы ыспайлыклар эм...тапанша

Ставрополь крайынынъ Нефтекум районынынъ Новкус-Артезиан авылы ювыгында аьвелги заманнынъ казнасы табылган

Быйыл май айында Ставрополь крайынынъ Нефтекум районынынъ Новкус-Артезиан авылында бурынгы ногай кыскааклыдын кийимининъ ыспайлыклары табылган эди. Ерли Дагестан патшалык тарих эм архитектура музейининъ Ногай филиалынынъ етекшиси Каирбек Бальгишиевтинъ аьрекети мен бу сондай сийрек эм тарих ягыннан кызыклы эм баалы экспонатты бизим музейге аькелмеге эм калдырмага амал табылган.

Бир куьн Ставрополь крайынынъ Нефтекум районынынъ Тукуй-Мектеб авыл яшавшысы, тарих илмилер кандидаты, этнограф, авыл орта школасынынъ окутувшысы Арслан Уьсенбаев мага телефон ман Новкус-Артезиан авылында казна табылганы акында билдирди. Ол сонда барып, оьзининъ таныслары аркасы ман казнады тапкан аьдем мен соьйлепти. Арслан бу ыспайлыкларды кайтип болса да бизим ногай музейинде калдырсак ийги болар деген ойын айтты. Сол аьсерде бир неше куьнлерге ямгырлар явып йолга шыга алмай калдым. Куьн ашылып, йоллар кепкен сонъ автомашинам ман Тукуйдан Арсланды да алып Новкуска кеттик.

Казнады Новкус-Артезиан авыл яшавшысы Лифтфулла Джигитов деген яс аьдем бурынгы Тавыккуьйген деген авылдын ювыгында (ол авыл аьлиги заманда йок. Онынъ акында алдынгысы Нефтекумск яшавшысы, Уллы Аталык соьгысынынъ ветераны Солтан Соьнов оьзининъ «Уьзилген йыр» деген китабинде эскереди). Лифтфулла бу авыл болган ердинъ янындагы оьликтинъ ювыгыннан оьтип бараытканда, ер астыннан бир темир кесегининъ шыгып турганын коьредик экен. Аьрекетлеп казса, коьп терен болмай, ак туьсли темирден ясалган ногай кыскааклыдынъ ыспайлыкларын колы ман шыгарады. Солар, элбетте, бир материалга оралган болгандыр, ама ол заман узагында ширип калган. Ыспайлыклар болса, дурысын айтканда, солардан калганы ер астында сакланганлар.

Казна казна ман, ама А.Уьсенбаевти боьтен де сонынъ ишинде табылган «Кольт» тапаншасы (дурысында, соннан калган калдыгы) сейирсинтти. Мине сол «Кольт» казнадынъ коьмилген заманын белгилемеге амал берди. Бизим ойымызга коьре XIX оьмирдинъ ызы – XX оьмирдинъ басы. Белкиси, ыспайлыклардынъ иелери соларды кесек заманга коьмип, соньында келип алармыз деп те ниет эткен болар. Кайдай ды бир себептен келип болмаганлар... Ер астыннан табылатаган казналар ишинде савытсадак сийрек йолыгады. Бу табылган тапанша онынъ иеси кыскааклы болганын билдиреди. «Кольт» онынъ байыр савыты болган болар. (Ол, элбетте, бай хатын болган, ярлыларга тапанша кайдан келмеге болар? Баскалай, казнады хатын эрине коьммеге тилемеге де болады эм ол соны ман косып оьзининъ тапаншасын да ясырув уьшин коьмгендир. – Ред.).

А.Уьсенбаев, ога уйкен разылыгымыз, Лифтфулла ман соьйлген сонъ, ол оьзи тапкан казнасын

бизим музейге бермеге макул болган. Бу ерде онынъ эм Новкус-Артезиан авылдынъ ясларынынъ патриотизмин айырым белгилемеге туьседи. Айырым разылык Лифтфулладынъ атасы Лифтрахматка да, ол кедесине казна ол тарих ягыннан бек керекли халкымыздынъ материалы экенин эм соны музейге бермеге керегин аньлатып билгени уьшин. А.Уьсенбаев табылган ыспайлыклар акында материал аьзирлеп, «Восход» район газетасына берген.

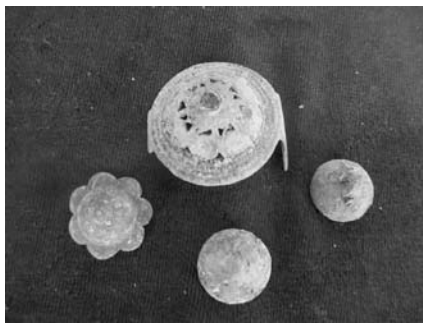
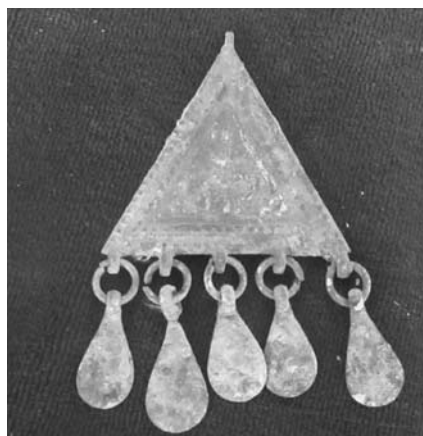
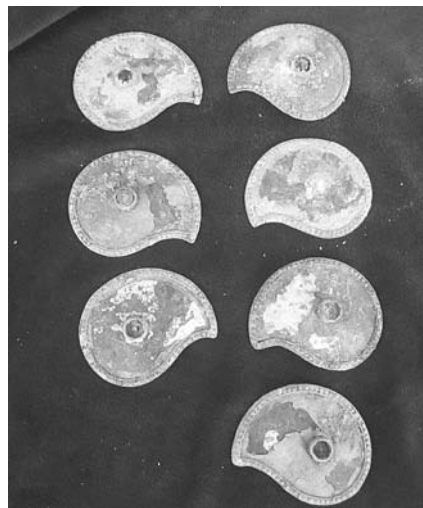
Соьйтип бу экспонатларды бизим музейге аькелдик. Ыспайлыкларды белгилев яктан мага С.Батыров атындагы саниятлар мектебининъ окутувшысы, ДР ат казанган саният аьрекетшиси Алтын Акбердиева ийги коьмгин этти. Соны ман бурынгы Тавыккуьйген авыл орынында табылган казна ишинде бурынгы ногай хатынынъ кийимининъ коькирек ыспайлыклары болганы ашыкланды. Мунда эки де билекке тагылатаган аьруьв сакланган билезиклер, 53 ийинге, маньлайга тагылатаган коьмилдириклер (орысша – подвеска), мойынга тагылатаган ыспайлыклар – мойынлыклар бар. Айтпага, бир мойынлыкка эки де ягыннан 6-ар ыспайлыклар салынатаган болган. Тек олар аьлиги заманга шашырап, бузылып еткенлер. Казна ишинде тоьстуйме бек аьруьв сакланган. Эки кыскааклы кусакларынынъ кесеклери. Ак туьсли темирден этилинген эки кулакшын. Осал аьлде сакланган бирер «такта кулакшынлар». Капталдынъ ягасын туьймелейтаган – капашык. Тоьстуймединъ янындагы «такта туьйме»...

Табылган материал аьлиги заманда тергевлерди оьтеди. Баьри затты да язып, аьзир эткен сонъ бу келеяткан куьзде биз халкымыздынъ табылган тагы бир кызыклы экспонатын музейге салып коьрсетеекпиз. Яньыларда быйылдынъ 11-нши августындагы 213-214-нши номерли «Дагестанская правда» республикалык газетасында сонынъ акында хабарласув баспаланып шыкты.

К.БАЛЬГИШИЕВ,

А.Тахо-Годи атындагы ДР патшалык тарих эм архитектура музейининъ Ногай филиалынынъ заведующийи.

Суьвретлерде: Ставрополь крайында табылган бурынгы ногай кыскааклыдынъ ыспайлыклары.

БИЛИМЛЕНДИРУЪВ

Тил сапатын
оьстируъв
ниетте

Янъыларда Дагестан Респуб-ликасынынъ билимлендируъв-ди оьрлендируъв институтында, «2016-2020-ншы йылларга Орыс тили» деген Федераллык целе-вой программасынынъ ишин-де, республикадынъ баслангыш классларынынъ оқытувшылары-на квалификацияды коьтеруъв курслары болып озды. Сол про-грамма 72 саьатке эсапланган эди. Мунда Москва, Краснодар, Кабарты-Балкар эм сондай бизге ювык республикалардан конак-лар бар эдилер.

Окувшылар
козгалысы

Россия Президенти Вла-димир Владимирович Путин озган йылдынъ 29-ншы октя-бринде «Россия окувшылар козгалысы»(РДШ) Ортакроссия-лык ямагат-патшалык балалар-яслар организациясы туьзилуъви бойынша указга кол баскан. Сосы куьнди ол босына сайламаган, бу куьн 1918-нши йылда Комму-нистлер яслар союзы (комсомол) курылган. Указда белгиленгенлей, янъы организациядынъ туьзилуь-вининъ мырады – оьсип келеят-кан несилди тербиялавда россия ямагатынынъ баалыкларын негиз этип алмага. РДШ председа-тели этип Россия баптири Сергей Рязанский беркитилген.

Солай ок йогарыда белги-ленген указга келисли «Россия балалар-яслар орталыгы» бюд-жет учреждениеси де туьзил-ген. Орталык РФ регионларын-да аьрекетлеген онынъ ваькилле-рин Россия окувшылар козгалы-сы ман, Билимлендируъв эм илми министерствосы ман, толтырув-шы власть органлары ман бирге ислевин канагатлайды. Орталык-ты Алиса Крюкова етекшилейди. Ол «Россия окувшылар козгалы-сы» координационлык совети-нинъ йййынында элимизде про-граммадынъ аьрекет этип басла-вына 200 школа аьзир экенин бел-гилеген.

Дагестанда Россия окувшылар козгалысынынъ боьлиги уьстимиз-деги 2016-ншы йылдынъ апрель айында туьзилген. Сонъ май айда республикамыздагы РДШ боьлиги-нинъ ваькиллери элимиздинъ бас каласында озган биринши Окувшы-лар козгалысынынъ курултайында катнастылар. Мунда козгалыстынъ исининъ бас йоллары каралды.

Дагестандагы «Россия окув-шылар козгалысы» Ортакрос-сиялык балалар-яслар органи-зациясынынъ боьлиги 1-7-нши сентябрьде Махачкала,Каспийск Кизляр, Избербаш эм Буйнакск районынынъ ортак билимленди-руъв учреждениелеринде татым-лык дерислерин этеек. Дерис-лер РДШ исти баслаган 10 пилот школаларда болаяк.

Н.КОЖАЕВА.

НАРКОМАНИЯГА – КАРСЫЛЫК

Алдын шалувга кол созынъыз

Ызгы заманларда ямагат ара-сында наркомания кенъ яйылып, аьдемшиликтинъ маьнели маъсе-лелерининъ бириси болады. Коьп эллерде медициналык ниетсиз наркотиклерди, сол элдинъ яшав-шыларынынъ санына коьре, 5-8 процент аьдемлери кулланадылар. Эгер элдинъ 7 процент аьдемлери наркотик амалларды кулланатаган болса, эл кризис аьллеринде деп саналады. Бу аьлде энъ кавыфлы-сы – наркомаданияттынъ оьрленип барувы эм соннынъ яс оьспирлер араларында кенъ оьсуьви.

Россия элинде яслар бирин-

АНТИТЕРРОР

Яслар Сирияга не уьшин
кетедилер?

Аьлиги заманда Сирияда юзле-ген россиянлылар, соннынъ санын-да коьп кавказшылар да согысата-ганы белгили. Дагестан Республи-касыннан шыккан «сирия добро-волецтери» 20 ясыннан 30 ясына дейим. Олар туьрли миллетлер-динъ ваькиллери, ама баьриси де ислам динининъ радикаллы кепле-рин тутадылар, аьр бир «рекрут-тынъ» Сирияга кетуьвининъ оьз себеби, ниети эм акыйкатлыгы да бар. Коьбиси йййы кепте Салих аль-Бухаридинъ: «Джихад Сирия-дан басланаьк!» деген соьзлерин кайтаралап айтадылар. Бу ерде шариат негизине таянган етекши-лев йорыгы болган теократикалык патшалыгын, «дуния джихады» уьшин плацдарм туьзуъв акын-да соьз юреди. Элбетте, сонда кетуьвлердинъ финанс ягы да йок туьвыл, ама кететаганлардынъ коь-биси «дуния джихады» артыннан йоьнейдилер.

Яслардысондакарапонълавыш-специалистлер оларга давга йолды Интернет аркасы ман коьрсетеди-лер. Мунда ясларга «дурыслык уьшин яслай согыскан бек ийги эм, кавгадынъ тамамы кайдай болга-нына да карамастан, Уллы Кудай-дан тийисли компенсация коьме-гин алган бек яхшы» деген ялган информация бериледи.

Ясларды Сирияга онълавда

КАВЫФЛЫК

Аьр кимге де якын болмага керек

Заманлар. Артлы-артыннан озадылар. Аьр бириси тарихке де оьз белгиси мен киреди. Йылдан-йылга яшав аьллери ийгиленип бар-гандай да коьринеди, баска ягыннан куьннен-куьнге туьрли авырувлар, баьле-казалар коьбее береди. Кара кайгы баскан аьеллер коьп бола-дылар. Себебин оьзимиз излемеге керек бола-мыз, соны таппага да кыйын болып коьринеди.

Бек кайгыртады яслардынъ юритетаган яшав кеби. Олардынъ буьгуьнги тербиясы, 20 йыл арттагы яслардыкы ман тенълестиргенде, бек уйкен баскалык береди. Элбетте, аьр бири-сининъ оьз ийгилиги де, етиспевлиги де бар. Аьлигилер йогары ййгерлик пен баскаланады демеге болады, алдынгыларда куватлык уй-кен болган. Бу баска тема, аьли соьзим – бизим элде ВИЧ-инфекциялы авырувлардынъ кенъ яйылып барувы. Россия Федерациясынынъ, сол санда бизим республикадынъ, районымыздынъ врачлары бизди саклык тутпага шақырып тура-дылар. Олар туьрли Интернет-сайтларда, газе-та бетлеринде туьрли профилактикалык ислер

ши кере 13-15 ясларында нарко-тик амаллары ман пайдаланады-лар эм йылдан-йылга наркоти-клерди кулланатаганлар, яйылу-вына себеплик этетаганлар бу каьр мен яслайын кызыксынатаганлары орын табады. Буьгуьнлерде нарко-тик амалларды кулланувга кызык-сынув оьседи эм, бир-бирисин коьрип, яслар солар ман пайдала-нувды «мода» деп ойлайдылар эм санайдылар.

Наркомания маьселеси бир неше йыллар узагында оьткирлер-динъ бириси болып келеятыр, эм сол шаклы йыллар соны шешуъв

уьстинде куллыклар да юритиледи.

Наркомания аьдемнинъ савлай шаркынынъ физический эм психи-калык аьрекетине зыян келтиреди. Биз белгилеп озбага керекпиз, Рос-сия элинде, баска эллер мен тенъ-лестиргенде, наркотиклерди кулла-натаганлар соннынъ енъил амалла-рыннан авырына тез коьшедилер. Бизди кайгыртаганы сол: боь-тен де бизде наркотик амаллары оьспирге енъил табылады. Нарко-тиклер россия рыногында куьннен-куьнге коьбее береди эм олардынъ неше туьрлиси де шыгады.

Дени сав ямагатты, несил-

стандарт схемасы кулланылады: коьп ягыннан айлак та енъил кепте оьзлерине ят болган аьллерге туь-скен яс аьдемлер «онъланадылар». Себеплери – социал-экономикалык яктан аьллердинъ колайсызлыгы, ис орынларынынъ етиспевлиги, танълагы ийги куьнге сенимлик-тинъ йоклыгы.

Аьлиги заманда Сирияга кетуьвшилер куьби – ол «1990-ншы йыллардынъ йойылган неси-ли», ол заманларда ата-аналар аьелдинъ басын саклавдынъ каь-рин шеккенлер, балалар болса, идеологиялык вакуумда тербия-ланып оьскенлер. Сога ол йыллар-дагы осал билимлендируъв тарма-гын да косынъыз.

Согыс аьрекети басланган-нан алып САР еринде юрип тур-ган савытлы айкасувларда сирия оппозициясы ягында 600-ден артык яшавшылар катнасадылар. Олар баьриси де Дагестан Респу-бликасынынъ туьрли районларын-нан шыккан яс аьдемлер, коьбиси 30 ясына да толмаган.

Оькинишке, коьрилетаган шараларга да карамастан, Сирия Араб Республикасындагы оппози-ция ягында Ногай районыннан да 20-25 яс ердеслеримиз, халклар ара террорист туьзилислерининъ эса-бына туьсип, согыс аьрекетинде ортакшылык этедилер.

уьстинде куллыклар да юритиледи.

Наркомания аьдемнинъ савлай шаркынынъ физический эм психи-калык аьрекетине зыян келтиреди. Биз белгилеп озбага керекпиз, Рос-сия элинде, баска эллер мен тенъ-лестиргенде, наркотиклерди кулла-натаганлар соннынъ енъил амалла-рыннан авырына тез коьшедилер. Бизди кайгыртаганы сол: боь-тен де бизде наркотик амаллары оьспирге енъил табылады. Нарко-тиклер россия рыногында куьннен-куьнге коьбее береди эм олардынъ неше туьрлиси де шыгады.

Дени сав ямагатты, несил-

Оьткерилген статистика терге-ви район яшавшылары дайымлык келим алув булакларын излести-рип, республика тысына, боьтен де Россия Федерациясынынъ сырт регионларына шыгып кететаганын шайытлайды. Соларда олар сала-фит ямагатларына киреседилер, терроризм эм экстремизм идеоло-гиясына юреклерин сындырадылар, сонында согыс аьрекетинде катна-сув ниети мен Россиядынъ япсары кырына кетедилер. Боьтен де бек йогары окув ошакларында окыйта-ган яс-явка навасызлык тувдырады, неге десе олар коьп ягыннан тер-гевсиз каладылар, ата-аналары ман катнасув байланысы осалланады.

Ногай районы бойынша Рос-сия МВД-нынъ эсабында 23 яшав-шыга карсы РФ Уголовлык кодек-сининъ 208-нши статьясынынъ 2-нши кесегинде коьрсетилген кыянатлык белгилери бойынша уголовлык ислери ашылган. Бу уголовлык статьясына коьре Рос-сия Федерациясына карсы шет эл патшалыгы ериндеги савытлы туьркимлер эсабында катнасканы уьшин бес йылдан он йылга дейим эркинлигиннен босатылув демби-си каралады.

Б.ЯНМУРЗАЕВ,
Россия МВД-нынъ Ногай ра-йоны бойынша боьлизининъ ОУР бас оперуполномоченныйы.

ди оьстирер мырад пан наркотик амалларды яймага колкабыс эте-таганлардынъ йолларын бувмага шақырамыз. Эгер сиз республика, районымыз бойынша сондайларды билетаган болсанъыз, 02, 8-(256) -21-4-78 номерли «сеним телефон-ларына» тел сокпага боласынъыз.

Сизинъ билдируьвинъиз ясыр-тын болып калаяк. Маьселеден шетте калманъыз.

А.КОЙЛУБАЕВ,
Ногай районы бойынша Россия ОМВД етекишисининъ куллыгын юритуьвши.

КАТЫ ДЕМБИ

Иштинъ –
тутнакка!

Мине бир йылдан бери эси-рик аьлде коьлик айдап ысланган водительлерге карсы каты демби кулланылады: ондай водительлер тек коьлик айдав ыхтыярын йойып калмай, эркинлигин де йоядылар. Эсирик аьлде коьлик айдап, экин-ши кере ысланув уголовлык кыя-натлык деп саналады. Ама кенем де йолларда ишки аьлинде коьлик айдав деген орын табады. Айт-пага, Махачкала бойынша УВД ГИБДД боьлигининъ начальни-ги К.Шугаиповтынъ билдируьви мен быйылдынъ ети айы ишинде республикамыздынъ бас каласын-да ондай 66 водительлер ыслан-ган. Баьри материаллар да Уголов-лык кодексининъ 264.1 статьясы бойынша уголовлык ислер ашув акында соравды шешуъв уьшин дознание органларына йиберил-ген. Сол статья бойынша 2 йыл тутнакта турув яде 200-300 мынъ маьнет оьлшеминде штраф тоьлев коьринеди.

Ишкиши водительлердинъ яша-вын аьли де авырландырмага суье-дилер. Эсирик аьлде коьлик айда-ганы уьшин водитель шайытлама-сын алдыртканларды наркологиялык службасына эсапка алмага, солай ок оларга автомобиль страховкасынынъ баасын арттырмага деген ойлар да бар. Белки, ол дурыс та болар.

(«Дагестанская правда»)

Халк пан бирге

Депутатларды халк сайлайды, сога коьре олар сайлавшыларынын сенимлерин алдамай, дайым да аьдемлердинъ яшавын ийгилендирмеге шалыспага борыштылар. Халктынъ ойлары да, маьселелери де олардыкы болмага тийисли.

7-нши номерли сайлав округынынъ (МЖС, ЛМС, Казимир, С.Капаев, А.Пушкин, «Сельхозтехника» орамлары) ерли самоуправление депутаты, «село Терекли-Мектеб» СП МО администрациясынынъ етекшиси З.Ад-жибайрамовтынъ коьмекшиси Арсен Курбанович Халилов озган йылдынъ сентябрь айында бу куьнлерде юриткен аьрекети баслады. Ол Терекли-Мектеб авылынынъ орта школасын тамамлап, Кизляр каласындагы автокоьлик школасында окыйды. Сонъ эл алдында эр борышын Владикавказда, сонъ

МЕРЕКЕ

Грузия еринде толтырады. Оьз аьрекетин бардырып баслаганлай, Арсен Халилов та сайлавшылар уьшин колыннан келгенин этеди. Ол сайлавшылар ман тез-тез йолыгысады. Сосы йолыгысларда яшавшылар оьз депутатына ойларын, маьселелерин айтадылар, боьлиседи.

«Янъыларда депутат Арсен Курбанович оьз округынынъ яшавшылары ман биргелес балаларга футбол ойнамага майдан аьзирлегенлер. Эндиги сол кесек ерде балалардынъ шав-шувласып ойнаган куьлчилери бизди баягы, бурынгы заманга аькеткендей болады, – дейди орам ясуькени. – Ойнаганлар да, оьзек те, бек суьйинедилер футбол майданына, савлыкларына да яхшы.

Оннан оьзге йогарыда белгиленген орамлардагы йол бойы ман яс тереклер ярасыклана-

ды, олардынъ шашылувында да А.Халиловтынъ уьлиси бар.

– Куьзде тагы да тереклер шашылаяк. Дурысын айтканлай, тереклерди сувгармаса, шашылганыннан да пайда йок. Сога коьре тереклерди тез-тез сувгарамыз. Яшавшыларга оьз орамынынъ тазалыгына эс эттиремен. Олар бирге яшаган орамын кокыстан тазалайдылар.

А.Пушкин, С.Капаев орамларында, МЖС-та А.Халиловтынъ куьш салувы ман йоллардынъ планировкасы этилинген. Кайсы заманларда да йол маьселеси оьткир турады. С.Капаев орамында йол кайтадан салынган. Бу йол ерли бюджет аркалы ясалган. Сосы куьлыкларды юритуьвде Нариман авыл яшавшысы машинист-автогрейдерист Арслан Машавовтынъ атын белгилемей болмаймыз. Ол яшавшылар хайырына эм депутатка коьмекке деп оьзининъ тракторы ман исле, куьлыгы уьшин кыйын акын алмай, тегин эткен. Элбетте, сосындай халк хайырына заманын, куьшин аямаган яслардынъ ислери айтылмага тийисли деп ойлайман.

Арсен Халилов келеекте сув маьселесиннен тура да куьлыклар этпеге ниети барын айтты.

Биз ога халктынъ онъайлыгына каратылган ниетлерин яшавга айландырувда уьстинликлер йораймыз.

Н.ЭРЕЖЕПОВА.

Суьврете: *Н.Халилов эм А.Машавов.*

Ат туягын тай басар

Бизим халкымыз малшылык пан аьвелги заманнан алып яшавларын байланыстырып келгенлер. Айтпага, атамыз Асанбий Коккозов оьзининъ ян косагы Кабират пан 30 йыл бойы койшылык аьрекетин юриткенлер. Ол ана койларды саклап, 100 койдан 120 козы алып, бесйыллык планын толтырып келетеган эди. 60 ясына толгышай, ога меним атам Бекет те ярдам этип келген.

Мектебте тыншаов куьнлер болганда, кызлар, биз де, коьмекке бараган эдик. Меним атам Бекет авылымыздынъ яшавшысы Нурманбет Толакаев эм касындагы йолдаслары ман Буйнакск каласыннан бир мынъ йыныслы уьйкен ана койлар сатып алып, йолда уьш ай юрип келгенлер. Сол заман коьлик болмаган саялы, кеше-куьндиз уйкламай айдап, коьйды йолда багып келгенлер.

Сонынъ уьшин де болар, Бекетатамыздынъ уныгы, кишкей аданасымыз Аскер бала шагында атка минип, оны шаптырмага коркпайтаган эди. Онынъ уьйимизде атка минип туьскен суьврети буьгуьнлерде де сакланады. Аскер Кумлы авылында тувган. Малга суьйими Аскерде бала шагынан басланды. Ол зат босына болмапты деп ойлайман, буьгуьнлерде Аьскер, аталарынынъ йолын куьып, мал ман яшавын байланыстырып барады. Буьгуьнлерде ол йыныслы койларды оьстируьвде оьз уьлисин косьп келеди. Мектебте билим алган сонъ, ол Карашай-Шеркеш педагогикалык университетининъ физкультура боьлигинде билим алады. Оннан сонъ

ол экинши йогары билимин алмага мырадланады. Буьгуьнлерде Аскер Ставрополь каласындагы университетининъ правовой экономика боьлигинде заочно окыйды. Эм кишкейден малшылык пан каьр шекпеге суьйген ястынъ мырадлары да яшавга шыгарылдылар. 2012-нши йылдан алып ол «Червленные Буруны» АОЗТ етекшилеп келеди. Йыл сайын Аскер йыныслы койларды район атыннан аькетип, Савлайроссиялык, Дагестан бойынша выставкаларда ортакшылык этип, енъуьвши орынларга тийисли болып келеди. Онынъ етимислери туьрлы кубоклар, савгалар ман коьп кере белгиленген. Аскер, яс болса да бас болып, куь-

лыгында да, авыл яшавшылары арасында да сый-абырай казанган. Оьз исине ол савлай яны ман бериледи.

Аскер-аданасыма бу йыл 30 яс толды. Эки кызлары Медина, Саида буьгуьнлерде онынъ куьезин оьстирип келедилер.

Аскерге исинде коьп етимислер йорайман. Соннан да бийикке коьтерилип, оьзининъ халкына, элине коьп пайда аькелсин, мырадына етсин, ойлаган ойлары артсын деп тилеймен.

С. КОККОЗОВА,

Кумлы авыл яшавшысы.

Суьврете: *А.Коккозов бала шагында.*

Коьнъилге коьнъил косады

Мавлимберди Кишинеевти тек Ногай районында тувыл, баска районларда да, авылларда да таныйдылар. Онынъ йырлайтаган йырлары эсинъде калып, юрегинъе етеди. «Талаплы аьдем, баьри ягыннан да талаплы», – дейдилер ондайлар акында.

Мавлимберди Куруптурсунович 20 йылдан артык маданият тармагында куьлыгын юритеди, коьнъилин берип келеди. Онынъ тувган Орта-Тобье авылындагы маданият уьйинде озгарылатеган баьри байрамлар, кешликлер уьстинликли озадылар, савлай авылшылардынъ коьнъилин коьтерип. Сонынъ уьшин, оьткен йылда ол Дагестан Республикасынынъ ат казанган маданият куьлыкшысы деген атты алган, эм бу йыл онынъ суьврети Ногай районынынъ Сый тактасында илинген. Сол сыйды ол оьзининъ куьлыксуьерлиги мен, талабына коьре алган. Коьп мырадына етисуьвине ога йырды суьюви, аьдемшилиги, авылын яланъ тоьс юреги мен суьюви ярдам этеди.

1992-нши йыл ол белсенли куьлык этуьви уьшин маданият уьйининъ директоры Н.Муталлаповадан биринши Сый грамотасын алган эди. Бу йыл болса Мавлимберди Кишинеевке уьстинликли оьтип барады. Ол оьзи етекшилейтаган ис коллектив мен, Уьлы Аталык согысынынъ 70 йыллык мерекесине багысланган «Оьмирлерге эсте саклайык» согыс йырлар коьрсетуьв конкурсында ортакшылык этип, биринши орынга тийисли болдылар. Солай ок «От йылларынынъ йырлары» конкурсында ортакшылык этип, белсенли катнасканлары уьшин, Сый грамотасына тийисли болдылар.

Сырт Кавказ биювлер конкурсында Орта-Тобье авыл маданият уьйи экинши орынга тийисли болды. Сол конкурста авыл орта мектебининъ 9-ншы класс окувшылары – Сагиндикова Ильзана эм Исмаилова Альфия усташа биювлерин коьрсеткенлер.

Сондай сейирли, оьнерли йырлаушы, алдышы маданият куьлыкшысы Мавлимберди Кишинеев 1969-ншы йыл курал айдынъ 7-де уьйкен аьелде тувган. Атасы Куруптурсун оьмир бойынша совхозда данъыллар сувгаруьшы болып ислеген. Эсимае туьседи, Куруптурсын-акай кимге де ярдамын этетаганы, ол сондай да алаа аьдем эди. Бизге ол ювык аьдем – ездей болады.

Анасы Медина-абай – орта бойлы, ама куьлыкка бек шугыл кыскааклы. Ол да коьп йыллар авыл совхозында туьрли ислерин эткен. Оькинишке, онынъ яралы юрегине ашшы туз болып, коьнъилин кесеклерге йырткышлап алып таслагандай, басыннан эки яс оьли болып, эки унык балалары бу дуняядан кешкенлер. Алла-Таала оларга еннеттинъ капысын кенъ ашсын деп тилеймиз. Яшавында карсы келген коьп кыйынлыклары Мавлимбердиди сындырмады, ол соннан ювыкларынынъ, аьелининъ

ярдамы ман оьтпеге шалысады.

Орта-Тобье авыл мектебин кутылганнан сонъ, 1986-ншы йыл ол Кавказский посёлогынынъ авыл хозяйстволык техникумына окумага туьскен. Сонда ол кобан ногайлар эм карашайлар ман туьзилген ансамбльде катнаскан. Бир йылдан сонъ оны аьскер сырасына аькеткенлер.

Эки йыл Мавлимберди эр борышын толтырды. Сол заманларда да йыр ансамбльлеринде ортакшылык эткен. Кайда болса да, онынъ коьнъилинде йырлардынъ анълары толып турганлар.

Соьйтип, 1991-нши йылда дипломын алып, уьйине кайтады эм авыл совхозына учётчик болып туьседи.

Сол йыл авыл администрациясынынъ басшысы М.Кокенеевтинъ разылыгы ман авылдынъ маданият уьйининъ методисти болып туьседи. Онынъ директоры Е.Джумагишиева ман 20 йылга ювык бирге ислегенлер. 2013-нши йылда Мавлимберди Куруптурсунович Орта-Тобье авылынынъ маданият уьйининъ директоры болып салынган. Оьз кеспили куьлыгынан айырым Мавлимберди Кишинеев – оьнерли йырлаушы. Оны туьрли авылларга тойларга, тувган куьнлерге шакрыадылар. Йырлаушы болып, ол оьзининъ йыр дискин шыгарган, оны «Ясыл терек мутпаган» деп атаган. Сондагы йырларынынъ соьзлери коьбисинше Салимет Майлыбаевдынъ эм Фарида Шомаевадынъ соьзлерине язылганлар.

Ол бирге яшавды суьрмеге деп Зарема деген кыскааклыды сайлаган. Сол кыскааклы Орта-Тобье авылынынъ администрациясынынъ бас бухгалтери болып коьп йылдан бери ислеиди. Оларда 3 бала тувган.

Мавлимбердининъ ялгыз кызы Сабина авыл мектебинде етимисли окыйды эм атасындай болып, йырламага бек суьеди, авыл мектебининъ эм маданият уьйининъ озгаратаган шараларында суьйип ортакшылык этеди. Районда озгарылатеган шараларда да ол катнаспай калмайды, аьр йылда озгарылатеган «Шоьл тавыслары» шарасында белсенли катнасады. Кишинеевлердинъ аьели акында биз аьли де коьп аьруьв соьзлер эсиртермиз деп ойлайман, неге десе олар – оьзлерининъ абырайларын кенъ яятаган оьнерли аьдемлер.

В. КИДИРНИЯЗОВА.

Суьврете: *М.Кишинеев.*

Район окытувшыларынынъ кенъеси

А.Джанибеков атындагы орта школанынъ актык залында янъы окув йылдынъ алдында ытетаган район окытувшыларынынъ конференциясы болып озды. Белгиленген шарада Дагестан Республикасынынъ Халк Йыйынынынъ депутаты М.Авезов, «Ногайский район» МО акимбасы З.Янбулатов, «Ногайский район» МО администрациясынынъ акимбасынынъ орынбасары А.Межитов, Билимлендирувъ управлениясининъ етекшиси К.Отегенова, «Ногайский

район» МО администрациясынынъ «Яслык» яслар орталыгынынъ етекшиси С.Сарсеев эм баскалар ортакшылык эттилер. Конференцияды ашайтып, Кайтархан Юсуповна Отегенова йыйылганларды Янъы окув йылы манкутлады эм шаранынъ искуьнделиги мен таныстырды. Сонъ ол «Инклюзивли билимлендирувъ аьрекетининъ маьнели сырагылары» деген темага доклад окып эситтирди. Солай ок мундагы бир неше окытувшы туьрли темаларга багысланган кыска докладлары

ман шыктылар. Оннан сонъ Халк Йыйынынынъ депутаты М.Авезов эм «Ногайский район» МО акимбасы К.Янбулатов, окытувшылардынъ исин баалап, разылык соьзлерин айттылар. Шаранынъ сонъында коьп йыллар узагына исин яваплы бардырган Орта-Тобье, Батыр-Мурза, Ленинул школаларынынъ алдынгы етекшилер Брилиант Кулбусуновага, Сайлав Бийболатовага, Камиля Асманбетовага Сый грамоталар тапшырылды.

Н.КОЖАЕВА.

САВАПЛЫК

Школага балады аьзирле

Янъыларда «Балады школага аьзирле» деген акция бойынша Кадрия атындагы орта школанында коьп балалы аьеллердеги балаларга школада кулланылатан алатлар пайланды. Школа етекшиси Альфия Акимова сосындай акция Кадрия атындагы школада биринши кере болятканын белгиледи. Онынъ соьзлери мен бу школадынъ социальный педагогы В.Абдулсаметованынъ баславы ман керексинетанган балалардынъ списогы туьзилди, ол район яшавшыларын социаллык яктан коршалав фондына сосы кагыт пан барып, коьмек тиледи. Барганлай ок онынъ тилеги кабыл этилинди. Солай ок спонсорлык коьмегин район яшавшыларын социаллык яктан коршалав фондыннынъ етекшиси М.Бекбулатов, Яшав-

шыларды куллык пан канагатлап орталыгынынъ етекшиси Р.Такташев, «Яслык» яслар орталыгынынъ етекшиси С.Сарсеев, КЦСОН ГБУ етекшиси Г.Капитуллаева, предприниматель Х.Бекбулатов, Ногай территориаллык сайлавлар комиссиясынынъ председатели А.Ганиев, «Инсан» саваплык фонды эттилер. Буьгуьнги шарада М.Бекбулатов, Р.Такташев, С.Сарсеев, КЦСОН ГБУ-дынъ балаларды эм коьп балалы аьеллерди канагатлап боьлигининъ специалисти З.Юнусова, «Инсан» саваплык фондыннынъ ваькили Д.Атангулов, Кадрия атындагы орта школадынъ социальный педагогы В.Абдулсаметова соьйледи-лер. М.Бекбулатов белгиленген акция 19-30-ншы августта

ытетаганын айтты, районнымыздынъ баска бир школаныда район яшавшыларын социаллык яктан коршалав фондыннан аьли де коьмек тилемегенин билдирди. «Инсан» саваплык фондыннынъ ваькили аваслыгы болган керексинген аьдем фондка келип, анкета толтырмага болаганын билдирди. Шарада савкат алган балалардынъ да, тапшырганлардынъ да юзлери куванышлы эди: балалар – оларга таянмага аьдемлер болганына, коьмек эткенлер – окувшыларга кишкей болса да суьйиниш аькелгенине.

Н.КОЖАЕВА.

Суьвретте:
шара катнасувшылары.

Куьнбатар авыл яшавшысы Алимурад Куванаевке суьйикли кедеси
ЭЛЬДАРДЫНЪ
капылыстан оьлгенине онынъ досларынынъ аьеллери – Амитовлар, Байрамовлар, Яриковлар, Аджаковлар эм Сабира Ярикова каты кайгырадылар, онынъ аьелине эм кардаш-туьвганларына бассавлык йорайдылар.

Объявление
Утерянный Государственный сертификат на материнский (семейный) капитал за номером МК-6 0340536, выданный в 2013 году на имя жительницы с. Терекли-Мектеб Гульфиры Залимхановны Акмурзаевой, считать недействительным.

«ШОЫ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ) (+6)
ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР:
Дагестан Республикадынъ Халк Йыйыны эм Правительствосы.
Бас редактор
КОЖАЕВА Э.Ю.

Газета коьлем коммуникациялар тармагында эм маданият калымжады коршалавада законодательстводы тутуьга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ
ЮФО бойынша регионалык Управлениесинде регистрацияланган.
Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)
Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келисепке боладылар. Авторлар язылмалары уьшин яванлылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.
Баспалаьга кол басуьв заманы – 17 саьатте. Баспалаьга кол басылган – 16 саьатте.

ТУРИСТЛИК

Дербент конакларды куьтеди

Янъыларда Маданият, спорт, яслар политикасынынъ эм туризм управлениесининъ етекшиси Арсен Арухов «город Дербент» кала округында туризмнинъ оьрленуьв соравлары бойынша кенъес озгарды. Мунда конак уьйлерди, отельлерди, ресторанларды тергев уьшин ис куьби туьзилди. Куьп сырасына Маданият эм туризм боьлигининъ етекшиси С. Абдуллаев эм яслар политикасы боьлигининъ куллыкшылары Б.Мамедов эм З.Шихрагимов киргенлер.

Сосы куьн ок туьзилген ис куьби Арсен Аруховтынъ етекшилеви мен «Океан», «Алые паруса», «Фрегат», «Шах» конак уьйлердинъ, «Оазис» рестораннынъ, «AquaLand» паркынынъ беретанган турист буйымлардынъ сапа-

тын тергеди.

Белгиленген объектлерде кишкей тийисизликлер аяланган. Мунда санитарлы-эпидемиологиялык оьлшемлерге толысынша бойсынылмайды, объектлердинъ касындагы тенъиз ягалары коькыслардан ийги тазаланмаган. Баьри тийисизликлер де сол саьатлей ок туьзетилинди.

Маданият эм туризм боьлиги мен каладынъ конаклары эм туристлери уьшин «вопросник» аьзирленген. Солай ок, рейд бойынша 300-ден артык аьдемлерге соравлар берилген.

Кала яшавшыларынынъ баьри ниетлери де эсапка алынган эм олардынъ яшавга шыгарылу-вы бойынша куллыклар басланган.

Терекли-Мектеб авыл яшавшысы,
Ногай орталык больницасынынъ компьютерлик боьлигининъ етекшиси
Танбике Асаевна Аджиманбетовага
1-нши сентябрьде мерекели туьвган куьни мен кутлап

Тувган куьнде йыл сайын
ийгиликлер айтылсын,
Каралдынъ асыгып
кардаш-туькым йыйылсын.
Йыллар озып барса да,
Ден савлыгынъ берк болсын.
Танънынъ таза ярык нуьрт
Сенинъ уьшин яйнасын.

Кутлавшылар: Шугаиповлардынъ аьели (А-Невская).

Куьнбатар авыл яшавшысы
Алтаир Аипович Эдильбаевке
1-нши класска барувы ман

Кырк кийик айдынъ биринде
Шыгар баьтир ясанып.
Портфель артып ийинге,
Баьримизди кувантып.
Терен билим, аьырай,
Мырадларынъ онъ толсын.
Школа босагасыннан
Саьвле нурлар шашылсын.

Кутлавшылар: нагашакалары Коьшманбет, Арсен, Алимурза, энеси Марзиет, абалары Марианна, Эльмира, София.

Терекли-Мектеб авыл яшавшысы
Аиша Арсеновна Шариевага
1-нши класска барувы ман

Сага, кызым, баьримиз
Яхшылыклар йораймыз.
Школага баруьвнъ ман
Сени буьгуьн кутлаймыз.
Сол аьруьв куьнинъ эсте
Узак заман саклансын.
Сый-аьырай, уьстинлик
Дайым сага йос болсын.

Кутлавшылар: атайы Коьшманбет, тетеси Марзиет, акасы Алимурза, бебелери.